

El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi'nin "8D02208 – Turkoloji" mesleğindeki Doktora öğrencisi Omir Tuyakbayev'nin Felsefe Doktoru bilimsel derecesine "Hadīqat al- 'ārifin" as a Source of Medieval Turkic-Muslim Society" konulu (Ph.D.) Doktora Tezini İnceleme

RAPORU

Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Doktora öğrencisi olan Omir TUYAKBAYEV'in sürdürdüğü "Hadīqat al-'ārifin" as a Source of Medieval Turkic-Muslim Society" konulu doktora tezine (PhD) yabancı danışmanlık yapmaktayım.

Omir Tuyakbayev'nin Doktora tezi konusunda bilimsel araştırma ve çalışmalar yapması, bölümümüz tarafından düzenlenen seminerlere katılması, kütüphane çalışması yürütmesi ve akademik tecrübe edinmesi için 25 Mayıs -11 Temmuz 2018 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümüne (Ankara, Türkiye) davet ettim. Akademik tecrübe süresince Ishāk Hoca ibn Ismâ'îl Ata at-Türkistânî'nin eseri (XIV yy.) "Hadīkat al-'ārifin" risalesinin metinleri ile birlikte çalıştık. Bulunduğu süre boyunca Omir'in Arapça, Farsça ve Çağatayca bildiğini ve metinleri rahatlıkla okuyabildiğini belirtmek isterim.

Dini eserleri incelemek oldukça zordur. Bu eserleri incelerken tarihsel bilginin ve kaynak araştırmasının önemini bilinmelidir. Çünkü bu tür eserlerde yazar dini konulara odaklanır. Büyük dini metinlerde kültür ve tarih için önemli bilgiler içeren satırları bulmak ve bu satırlardan kültürel ve siyasi gerçekleri ve süreçleri anlamak herkes için mümkün değildir.

İslam dininde bir mistik yol olarak bilinen tasavvufun öğretisi ve uygulaması için kullanılan kuram ve yöntem, son dönemlerde yeni bir yön bulmuş durumdadır. Geçmiş dönemlerde halk efsaneleri ve gelenekleri temelinde mukayeseli yöntem açısından araştırılırken, Tasavvuf öğretisi ile Budizm, Şamanizm ve Hıristiyanlık arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmış ve arada bulunan benzerlikler göz

önünde bulundurulmuş ve incelenmiştir. Son zamanlarda ise Tasavvufî öğretî ve uygulamaları işte o ortamlarda meydana gelen veriler esasında araştırılarak tasavvuf dünyasının iç hayatını incelemek ve ekolleri arasındaki tartışmalı konuların karşılaştırılması araştırılması akademik camiada daha sık görülmektedir. Doktora öğrencisi Tuyakbayev'in bu konudaki modern bilimsel yönelimlerin sorunlarına aşina olduğu ve araştırma için Yesevî Sufî risalesi "Hadîkat'ül-ârifîni" seçmesinin boşuna olmadığı görülebilir.

Doktora öğrencisi, üç bölümden oluşan ve her bölümün üç alt bölümden oluşan diploma çalışmasının yapısını çok başarılı bir şekilde oluşturmuştur. Birinci bölümde, Hadîkat el yazmalarının nerede ve nasıl korunduğu anlatılmış, çeşitli kitap koleksiyonlarında mevcut bulunan metnin paleografik ve kodolojik özellikleri ele alınmış, kimler tarafından tansih edildiği ve kimler tarafından yararlanıldığı tespit edilmiştir. Bu bölümde eserin edebî dili, didaktik ve hagiografik ifade biçimlerini tanıtılır.

İkinci bölümde ise Tuyakbayev, yazarın yaşadığı bölgenin (Çağatay Ulusu) dinî durumu, yazarın o çevredeki dinî faaliyetleri, biyografisi ve kendisi hakkında anlatılan efsane ve hikâyelerin tarihsel gerçekliğine açıklık getirilmeye çalışmıştır.

İslamiyetin ilk yayılış yıllarında pek çok halkın dinî ve manevî, tarihi ve kültürel tartışmasına neden olan çeşitli yörelerde yaşayan yerel halkların gelenekleri, dünya görüşleri ve manevî değerleri açısından bir münakaşaya hedef olmuştur. İslam dinini benimseyen milletler Müslüman cemaatine kendine has dinî ve estetik prensipler, görüşler, kültür, gelenek ve hukuk sistemiyle birlikte katıldığı aşîkârdır. O yüzden İslam dinî çeşitli halklarda türlü şartlarla benimsenmiş ve kendine özgü bir renge bürünmüştür. Bu kültürel fenomen, doktora öğrencisinin tezinde iyi bir şekilde araştırılıp ortaya koyulmuştur. Ancak, buna benzer hala keşfedilmesi gereken birçok konu mevcut olduğunu da belirtmemiz lazım.

Üçüncü bölümde doktora öğrencisi tasavvuf doktorininin temel kavram ve öğretileri, bilgileri ve bunların Kazak edebiyatındaki devamlılığı incelenmektedir. Toplum, insan ve varlık hakkındaki bilgilerin Orta Çağ Orhun abideleri, Kutadgu Bilig gibi eski Türk edebî eserlerindeki bağlantısını ve karşılıklı etkisini gözler önüne serilebilmiş. Türklerin dünya görüşünün sürekliliği, felsefesi, evrimi ve dinî kavramlarının adaptasyonu hala derinlemesine araştırılabilir. Ancak doktora öğrencisi, genel bir görüşle ile değerlendirip Hadîkat'ı bu bakış açısından inceleyebilmiştir. Türklerin dünya görüşü ve felsefesi sorunu bu araştırmanın (tez çalışmasının) ana konusu kapsamına girmediği için bu durum bir eksiklik sayılmaz.

Sonuç olarak, Omir Tuyakbayev'in Orta Çağ Türk-Müslüman toplumunun bir kaynağı olarak " Hadikat al-ârifin" eserinin önemini dilbilim, edebi tür, dini-felsefi, kültürel çalışmalar açısından ortaya koyabildiğine inanıyorum. Omir TUYAKBAYEV'nin "Hadikat al-ârifin" as a Source of Medieval Turkic-Muslim Society" başlıklı doktora tezini, bilimsel çalışma yol ve yöntemlerine uygun, özgün ve akademik ve bilimsel bakımdan değer taşıyan, Türkoloji yazınına önemli katkılar sağlayacak başarılı bir doktora çalışması olarak değerlendirdiğimi belirtmek istiyorum.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Mevlüt ERDEM
Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
06800 Beytepe/ANKARA TÜRKİYE
mevluterdem@gmail.com
+90.312.297 63 43

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Çağdaş Türk Lehçeleri
ve Edebiyatları Bölümü
Beytepe/ANKARA